

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

© 2014 Біла І. С., Салатюк Н. М.

УДК 338.242

Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва

У статті проаналізовані тенденції державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, США і Японії та визначено державне регулювання підприємництва як система, яка складається із певних елементів, єдність та взаємодія яких визначають її ефективність та функціональність. Систематизація та узагальнення досвіду державного регулювання підприємництва в цих країнах дозволили прийти до висновку, що існуючі відмінності у ролі держави в економіці пов'язані не зі ступенем державного регулювання, а із засобами, які використовуються для його реалізації. Спільні тенденції розвитку взаємовідносин між державою та підприємницьким сектором дозволили визначити основні елементи системи державного регулювання підприємства, до яких варто віднести: прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку; антимонопольно-конкурентну політику; податкову та інвестиційну політику; інноваційну політику та стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). Перспективою подальших досліджень є визначення особливостей системи державного регулювання підприємництва у сучасній економіці України.

Ключові слова: система державного регулювання підприємництва; прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку; антимонопольно-конкурентна політика; податкова та інвестиційна політика; інноваційна політика та стимулювання НДДКР

Бібл.: 20.

Біла Ірина Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної теорії, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (вул. Пирогова, 9, Київ, 01601, Україна)

E-mail: itsvt@mail.ru

Салатюк Ніна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри, кафедра економічної теорії, Національний університет харчових технологій (вул. Володимирська, 68, Київ, 1601, Україна)

УДК 338.242

UDC 338.242

Белая И. С., Салатюк Н. Н. Мировой опыт государственного регулирования предпринимательства

Bila I. S., Salatiuk N. M. World experience of state regulation of entrepreneurship

В статье проанализированы тенденции государственного регулирования предпринимательства в странах ЕС, США и Японии и определено государственное регулирование предпринимательства как система, которая состоит из определенных элементов, единство и взаимодействие которых определяют ее эффективность и функциональность. Анализ, систематизация и обобщение опыта государственного регулирования предпринимательства в этих странах позволили прийти к выводу, что существующие различия в роли государства в экономике связаны не со степенью государственного регулирования, а со средствами, которые используются для его реализации. Общие тенденции развития взаимоотношений между государством и предпринимательским сектором позволили определить основные элементы системы государственного регулирования предпринимательства, к которым следует отнести: прогнозирование, планирование и программирование социально-экономического развития; антимонопольно-конкурентную политику; налоговую и инвестиционную политику; инновационную политику и стимулирование научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ (НИОКР). Перспективой дальнейших исследований является определение особенностей системы государственного регулирования предпринимательства в современной экономике Украины.

The article analyses tendencies of state regulation of entrepreneurship in EU countries, USA and Japan and identifies state regulation of entrepreneurship as a system, which consists of certain elements, unity and interaction of which determine its efficiency and functionality. Analysis, systematisation and generalisation of experience of state regulation of entrepreneurship in these countries allow making a conclusion that the existing differences in the role of the state in economy are not connected with the degree of state regulation, but are connected with the means used for its realisation. General tendencies of development of relations between the state and entrepreneurial sector allowed identification of main elements of the system of state regulation of entrepreneurship, which include: forecasting, planning and programming socio-economic development; anti-monopoly competitive policy; tax and investment policy; innovation policy and stimulation of R&D (Research & Development). The prospect of further studies is identification of specific features of the system of state regulation of entrepreneurship in the modern Ukrainian economy.

Key words: system of state regulation of entrepreneurship, forecasting and planning and programming socio-economic development; anti-monopoly competitive policy, tax and investment policy, innovation policy, R&D stimulation

Bibl.: 20.

Ключевые слова: система государственного регулирования предпринимательства; прогнозирование, планирование и программирование социально-экономического развития; антимонопольно-конкурентная политика, налоговая и инвестиционная политика; инновационная политика и стимулирование

Bila Iryna S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economic Theory, National Pedagogical Dragomanov University (Pirogova str. 9, Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: itsvt@mail.ru

Белая Ирина Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономической теории, Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (ул. Пирогова, 9, Киев, 01601, Украина)
E-mail: itsvt@mail.ru

Salatiuk Nina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of the Department, Department of Economic Theory, National University of Food Technology (vul. Volodymyrska, 68, Kyiv, 1601, Ukraine)

Салатюк Ніна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри, кафедра економічної теорії, Національний університет харчових технологій (вул. Володимирська, 68, Київ, 1601, Україна)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зміцнення держави як суспільного інституту супроводжується розвитком її численних функцій, зокрема економічних. Так, держава виступає зовнішньою силою, яка реалізує економічну, політичну та юридичну владу, стає важливим дієвим суб'єктом національної економіки. Дослідження феномену державного регулювання підприємництва безсумнівно доводить, що воно є явищем багаторівневим та багатограним. Знаходження оптимальної й ефективної взаємодії державного та підприємницького секторів є актуальною проблемою економічної дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питаннями державного регулювання економіки в цілому та підприємництва зокрема досить активно займаються такі українські вчені, як А. Бутенко [1], З. Варналій [2; 3; 4], О. Долгальова [5], С. Жарая [7], В. Захарченко [8], Я. Кашуба [9], В. Кредісов [11], П. Круш [12; 19], І. Кузнецова [2; 4], В. Литвиненко [14], В. Сизоненко [18], Т. Ткаченко [19] та інші. Так, вчені розглядають теоретичні та практичні аспекти регулювання національної економіки, ролі корпорацій та державного сектору у забезпеченні її зростання [12]; вивчають світовий досвід державного регулювання малого бізнесу [3; 13; 14], або ж підприємництва в інформаційному секторі економіки [1], або ж в окремих країнах світу [7; 8; 9]. Разом із тим, чимало теоретичних і практичних питань проблематики залишаються мало- або слабкодослідженими з точки зору комплексності та системності. Останнє дає підстави стверджувати про необхідність вивчення досвіду державного регулювання підприємництва та формулювання на цій основі елементів зазначеної системи.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – проаналізувати тенденції державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, США і Японії та визначити державне регулювання підприємництва як систему, яка складається із певних елементів, єдність та взаємодія яких визначають її ефективність та функціональність.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Практика державного регулювання підприємництва в різних країнах світу є надзвичайно багатогранною. Підхід до державного регулювання підприємництва як до певної системи дозволить окреслити ті аспекти взаємодії державного і підприємницького секторів, які забезпечують її найвищу дієвість. Критерієм, застосування якого дозволить визначити елементи державного регулювання підприємництва, на наш погляд, є здатність забезпечити сприятливі умови розвитку підприємницької діяльності у запропонованих обсягах. Враховуючи названий критерій, огляд досвіду державного регулювання економіки та підприємницької діяльності в індустріально розвинених країнах світу, а саме країнах Європейського Союзу, США та Японії матиме функціональну направленість.

У країнах ЄС історично державне регулювання прогресувало від повної його індиферентності до сьогоденної ситуації безпосереднього регулювання економіки та підприємницької діяльності.

Важливим елементом регулювання в країнах ЄС є система державного прогнозування, програмування та коротко- і середньострокового планування. У Франції держава займається індикативним плануванням, а визна-

чений об'єм державної власності та її участь у фінансовій сфері залишається важливим аспектом його ефективності. Шведська модель планування розвитку передбачає поєднання інтересів монополій, профспілок, уряду і планових комісій в процесі програмування розвитку національної економіки. Останнє базується на збиранні інформації, перевірці реалістичності прогнозів і проектів із точки зору використання національного доходу на споживання та заощадження. У Голландії короткострокове планування розвитку виступає у вигляді комбінації державних бюджетів, щорічних поточних програм і економічного прогнозування. При чому під час планування уряд впливає на економіку шляхом поширення інформації для приватного сектору, що допомагає останнім скоординувати свої дії [15, с. 130 – 131]. Після вступу Бельгії до ЄС економічна політика держави доповнилась такими важелями регулювання як: державні гарантії та кредити, інвестиційні стимули і податкові пільги, а також почала застосовуватися система державного планування розвитку економіки. В Італії важливу роль держава відводить регулюванню підприємств, у яких безпосередньо або опосередковано має контрольний інтерес. Вона впливає на широкий спектр економічної діяльності і зокрема на банківську справу, транспорт, комунікації, енергетику, машинобудування, використовує державне інвестування та програми допомоги [17, с. 101].

Одним із дієвих засобів стимулювання розвитку підприємницького сектору в країнах ЄС є податкова політика держави. Так, у Великобританії індивідуальні фірми не зобов'язані проходити державну реєстрацію, а сплата податків здійснюється на підставі декларації індивідуальних доходів членів фірми. І навіть якщо фірма зареєструвалась в державних органах, то податки сплачуються тільки після того, як фірма почала активно працювати на ринку та знайшла своїх споживачів. Загалом, величина та кількість податків, які сплачують малі підприємства, менші, а процедура оподаткування значно простіша, ніж для великих підприємств. Крім цього використовується також прогресивне оподаткування прибутків корпорацій: ставки податків для корпорацій з меншими доходами менші, ніж для корпорацій з великими доходами [10, с. 53 – 54]. Таким чином, держава заохочує створення малих підприємств та всебічно підтримує їх діяльність, застосовуючи пільгові умови оподаткування.

Механізм податкових пільг широко використовується і у Франції. За його допомогою держава сприяє прискоренню науково-технічного прогресу, розширенню експорту тощо. Так, існують пільги для новостворених акціонерних товариств (протягом перших двох років – не сплачується податок, на третій рік оподатковується 25% їхнього прибутку, на четвертий – 50%, на п'ятий – 75%, починаючи із шостого року – 100% прибутку), застосовується податковий кредит і для підприємств, які проводять фахову підготовку кадрів, тощо [8, с. 67]. Малі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо) [13, с. 228].

У цілому система податкового стимулювання розвитку підприємництва в економічно розвинених країнах включає різні податкові пільги: амортизаційні, пільги щодо стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, пільги щодо формування резервних фондів, податкові кредити, податкові канікули тощо.

Для стимулювання розвитку малого бізнесу також використовується приватне або спонсорське фінансування, тобто наявність поруч із малою фірмою великої корпорації, яка зацікавлена в результатах її роботи. Так, у Німеччині банками та страховими компаніями створюються спеціальні фірми, які беруть участь у капіталі малих і середніх підприємств та здійснюють фінансування певних розробок. Також вигідним є організоване комерційними банками співробітництво малих і середніх підприємств із великими фінансово-промисловими групами на підставі контрактних, субпідрядних та орендних відносин [8, с. 57 – 58].

Розглядаючи досвід державного регулювання підприємництва в країнах ЄС, важливо підкреслити, що концепція підтримки малого та середнього бізнесу в них є чіткою та зрозумілою. Вона, як зазначає І. Самойлова, враховує національні та загальноєвропейські інтереси, включає цілі та принципи такої політики, має механізми та організаційні структури її реалізації [16, с. 153 – 154]. На сьогодні на частку малих підприємств, що є постійно зростаючою в економіці Великої Британії, припадає 25 % всієї робочої сили. Визнаним європейським лідером в означеній сфері є Італія – з майже 800 тис. промислових підприємств країни та часткою 99 % малих та середніх у загальній кількості. У Німеччині та Нідерландах малий та середній бізнес забезпечують близько 40 % експорту, Італії – 25 – 30 %, Франції – 20 – 25 %, Японії – 10 – 15 % [13, с. 225].

Основними напрямками державної підтримки малого та середнього підприємництва в країнах ЄС є формування інфраструктури підтримки і розвитку підприємництва, встановлення системи пільг і прозорої системи оподаткування, наявність фінансово-кредитної підтримки та співробітництва з великими підприємствами тощо. Однак це зовсім не означає створення «теплих» умов для малих і середніх підприємств, а скоріш є засобом вирівнювання можливостей малих, середніх і великих підприємств в умовах конкурентної боротьби, способом компенсації витрат підприємців від діяльності у ризикованих сферах.

У США, незважаючи на поширення ідеї максимізації свободи економічної діяльності, роль держави в регулюванні підприємницької діяльності є вагомим, хоча і неоднозначним. Взаємовідносини між нею та підприємницьким сектором мають «хвилеподібну» тенденцію, від регулювання підприємницької діяльності до її дерегулювання (тобто зменшення державного впливу на підприємницьку діяльність), що було розповсюджено в кінці 60-х та набуло поширення у 70 – 80-х роках. Більшість американських вчених зазначають, що на сучасному етапі відносини підприємництва і держави є антагоністичними, а партнерство між ними вважають неможливим і шкідливим для суспільства. Разом із тим, хоча суб'єкти підприємництва більшість своїх рішень приймають самостійно, сфера їх діяльності скорочується, а, відповідно, сфера державного впливу збільшується. Така тенденція до збільшення участі держави в регулюванні підприємництва набуває поширення та, як підкреслюють аналітики, має висхідну траєкторію [6, с. 30].

Серед основних елементів державного регулювання підприємництва в США можна виділити такі:

1. Розгорнута система антимонопольного регулювання, в тому числі регулювання природних монополій, яка здійснюється для захисту конкуренції та обмеження монополістичних тенденцій.
2. Прогнозування та стратегічне планування, яке забезпечує основу для всіх управлінських рішень, в

тому числі, прогнозування в системі державного регулювання.

3. Стимулювання передових технологій, фундаментальної науки та проведення інноваційної політики держави, яка має на меті об'єднання науково-технічної та інвестиційної політики. Майже 50% витрат на НДДКР у країні здійснюється державою [6, с. 30].
4. Підтримка розвитку малих і середніх підприємств, що включає пільгове оподаткування; стимулювання та фінансування науково-технічних розробок (у США на сектор малого підприємництва припадає близько 50% науково-технічних розробок); здійснення фінансово-кредитної допомоги малому бізнесу через надання малим підприємствам гарантованих позик тощо [10, с. 52 – 53; 15, с. 20; 8, с. 82 – 84].

Значної уваги заслуговує досвід Японії в регулюванні підприємницького сектора. Головною функцією держави в країні є стимулювання, спрямування та прискорення структурних змін в економіці, які необхідні для довгострокового зростання. Взаємовідносини підприємництва та держави в значній мірі є відносинами співробітництва, на відміну від США. Серед основних елементів державного регулювання підприємництва можна виокремити такі:

1. Довгострокове планування, яке носить індикативний характер, та програмування національної економіки, що створює ефективні умови для розвитку.
2. Фінансування та бюджетне субсидування фундаментальних досліджень та програм розробки новітніх технологій, які здійснюються державними інститутами і дослідницькими центрами разом із приватними компаніями. Так, Японія щорічно витрачає 500 млн доларів, сприяючи 185 центрам розвитку технологій [8, с. 77 – 78; 9, с. 151 – 160].
3. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, що включає пільгове кредитування, підтримку технічних проектів, налагоджену інфраструктуру підтримки малих і середніх підприємств, систему захисту від зловживань з боку великих суб'єктів підприємництва тощо. Важливо зазначити, що малі підприємства значно залучені у державні проекти. Так, в Японії частка малих підприємств, які виконують урядові замовлення, становить 45 %, а у замовленнях громадських організацій країни – 32 %. Останнє відображається в тому, що на частку малих і середніх підприємств в Японії припадає близько 55 % реалізованої промислової продукції, близько 60 % – оптової торгівлі і більш як 80 % – роздрібною. В обробній промисловості з 6,5 млн підприємств 99 % становлять малі. На малих і середніх підприємствах зайнято 39,5 млн осіб, або 80,6 % всієї робочої сили Японії [13, с. 226].
4. Захист конкурентного середовища шляхом обмеження монополістичних тенденцій та доступу великих фірм на ринок.
5. Грошово-кредитне регулювання, в тому числі гнучке варіювання облікової ставки, особливо під час криз в економіці [8, с. 74 – 81; 17, с. 108 – 109; 6, с. 55].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, короткий огляд досвіду державного регулювання підприємни-

цтва в країнах ЄС, США та Японії свідчить, що дійсно в цих країнах існують відмінності у ролі держави в економіці, однак в основному, вони виявляються не в ступені державного регулювання, а у засобах, які використовуються для його здійснення. Разом із тим, не можна не помітити спільних тенденцій розвитку взаємовідносин між державою та підприємницьким сектором, і все це дозволяє здійснити узагальнення та вважати, що основними елементами системи державного регулювання підприємництва є:

- прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку, які полягають у визначенні стратегічних напрямів дій для всіх учасників економічного процесу, в тому числі і суб'єктів підприємництва;
- антимонопольно-конкурентна політика, яка є умовою підтримки підприємницького сектору та розвитку цивілізованих конкурентних відносин між його суб'єктами;
- податкова та інвестиційна політика, яка стимулює та підтримує розвиток виробництва взагалі, а значить і підприємництва зокрема;
- інноваційна політика та стимулювання НДДКР, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності всієї економіки.

Характеризуючи основні елементи системи державного регулювання підприємництва, можна стверджувати, що цільовою функцією прогнозування, планування й програмування соціально-економічного розвитку країни є обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Другий елемент системи державного регулювання підприємництва – антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на запобігання монополювній діяльності, на її обмеження та припинення, на розвиток цивілізованих конкурентних відносин між суб'єктами. Антимонопольна політика держави включає в себе два основних напрямки: демонополізацію і регулювання діяльності монополій. Конкурентна політика спрямована ж на створення та захист конкурентного середовища. Податкова та інвестиційна політика, як елемент системи державного регулювання підприємництва, являють собою діяльність держави, що спрямована на створення умов для функціонування підприємництва шляхом використання податкових важелів, засобів грошово-кредитного та фінансового регулювання для стимулювання або стримування розвитку національного виробництва. Інноваційна політика та стимулювання НДДКР спрямована на розвиток та поширення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, удосконалення інфраструктури галузей економіки та окремих регіонів. Механізм створення та поширення нововведень має три загальні складові, характерні майже для всіх країн: систему державної підтримки фундаментальних і пошукових досліджень; різні форми та джерела фінансування і непрямого стимулювання досліджень та підтримку малого інноваційного підприємництва.

Взаємодія означених елементів забезпечує якісний рівень взаємовідносин між державою та підприємницьким сектором. Так, система прогнозування, планування й програмування певним чином коригує ринкові процеси, спрямовує діяльність суб'єктів ринку у сфері, визначені державою як пріоритетні, прискорюючи або гальмуючи ті чи інші тенден-

ції розвитку економіки. Антимонопольно-конкурентна політика стримує монополювні тенденції в економіці, сприяє формуванню нормальних конкурентних відносин між суб'єктами господарювання, створюючи певні стимули чи бар'єри стосовно їх діяльності. Інноваційна політика та стимулювання НДДКР сприяє активізації інноваційного потенціалу країни, створює базу для забезпечення конкурентоспроможності продукції.

Таким чином, вважаємо, що саме ці елементи системи державного регулювання підприємництва відповідають означеним нами критеріям, оскільки загалом забезпечують створення сприятливих умов підприємницької діяльності відповідно до визначених державою цілей і у запрограмованих обсягах – підтримують конкурентоспроможність великого підприємництва та відтворення малого і середнього бізнесу. І нарешті, розвиток і взаємодія зазначених елементів системи державного регулювання підприємництва, на наше переконання, забезпечить послідовний рух самої системи на шляху досягнення основного вектору розвитку – сприяння розвитку підприємництва для забезпечення стійкого зростання.

Варто зазначити, що система державного регулювання підприємництва у сучасній економіці України має певні особливості, обумовлені існуючою недосконалою концепцією державного регулювання економіки, наявністю деформацій у відносинах держави і підприємницького сектору та формальністю декларованих заходів підтримки державою підприємницької активності. Останнє стане напрямом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко А. І. Проблеми розвитку підприємництва в інформаційному секторі економіки та напрямки підвищення ефективності його державного регулювання / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, Н. І. Носова; Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – О.: Фенікс, 2005. – 117 с.
2. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва (Науково-практичне видання) / З. С. Варналій, І. С. Кузнецова – К.: Ін-т екон. прогноз., 2002. – 104 с.
3. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 276 с.
4. Варналій З. С. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика: Монографія / З. С. Варналій, Г. М. Волянська, В. М. Кампо, В. В. Ковтунець, І. М. Копченко, І. С. Кузнецова, І. І. Мазур, Г. А. Миронова, В. Ю. Росіхіна, В. О. Сизоненко. – К.: Знання України, 2005. – 378 с.
5. Долгальова О. В. Регулятивна роль держави у сфері малого бізнесу: Моногр. / О. В. Долгальова. – Донецьк: ТОВ «РВК» ПРОМО, 2005. – 373 с.
6. Жаліло Я. А. Регулювання ринкової економіки: сучасний досвід розвинених країн / Жаліло Я. А. – К.: НІСД, 1996. – 86 с.
7. Жарая С. Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія / С. Б. Жарая; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – К., 2011. – 270 с.
8. Захарченко В. І. Зарубіжний і вітчизняний досвід державного регулювання економіки для сучасної України / Захарченко В. І., Борісов О. Г., Іваничєва А. В. / За ред. В. І. Захарченко. – Одеса: Видавничий центр студія «Нігоціант», 2005 – 128 с.

9. Кашуба Я. М. Японський феномен розвитку приватного бізнесу: монографія / Я. М. Кашуба. – Л.: Астролябія, 2009. – 272 с.
10. Комарницький І. М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва: Монографія / Комарницький І. М. – Ужгород: Вид-во «Патент», 2000. – 224 с.
11. Кредісов В. А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою / Кредісов В. А. – К.: Знання України, 2003. – 327 с. – Бібліогр.: с. 315–326.
12. Круш П. В. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / П. В. Круш, О. П. Кавтиш, А. В. Гречко, Ю. В. Тюленева, С. О. Тульчинська; Нац. техн. ун-т «Київ. політехн. ін-т». – К., 2008. – 397 с.
13. Лех Г. А. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу / Г. А. Лех, М. М. Ільчишин, О. Я. Туркало // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – 2011. – Вип. 21.15. – С. 224–229.
14. Литвиненко В. М. Малий бізнес у світовій економіці: Монографія / В. М. Литвиненко; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. – К.: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф»; Ніжин, 2004. – 178 с.
15. Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду (світовий досвід і проблеми України) / Мельник А. Ф. – Тернопіль: Збруч, 1995. – 181 с.
16. Самойлова І. А. Особенности становления и развития предпринимательства в условиях трансформационной экономики: дис. ... кандидата экон. наук: 08.01.01 / Самойлова Ирина Анатольевна. – Х., 2001. – 196 с.
17. Саниахметова Н. А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты / Саниахметова Н. А. – Одесса: [б.в.], 1998. – 305 с.
18. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво: довід. / В. О. Сизоненко. – К.: Знання-Прес, 2007. – 440 с.
19. Ткаченко Т. П. Розвиток підприємництва та формування середнього класу: Монографія / Т. П. Ткаченко, П. В. Круш; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К., 2009. – 216 с.
20. Шлафман Н. Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору: монографія / Н. Л. Шлафман; Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Херсон: ХНТУ, 2010. – 284 с.

REFERENCES

- Butenko, A. I., Saraieva, I. M., and Nosova, N. I. *Problemy rozvytku pidpriemnytstva v informatsiinomu sektori ekonomiky ta napriamky pidvyshchennia efektyvnosti ioho derzhavnoho rehuliuвання* [Problems of development of entrepreneurship in the information sector of the economy and direction of improving the efficiency of state regulation]. Odesa: Feniks, 2005.
- Dolhalyova, O. V. *Rehuliatyvna rol derzhavy u sferi maloho biznesu* [The regulatory role of the state in small business]. Donetsk: RVK PROMO, 2005.
- Kashuba, Ya. M. *Yaponskyi fenomen rozvytku pryvatnoho biznesu* [Japanese phenomenon of private business]. Lviv: Astroliabiia, 2009.
- Komarntskyi, I. M. *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy rozvytku pidpriemnytstva* [Organizational and economic mechanism of development of business]. Uzhhorod: Patent, 2000.
- Kredisov, V. A. *Pidpriemnytstvo – vyrishalniy faktor rozvytku krain z perekhidnoiu ekonomikoio* [Entrepreneurship - a crucial factor in the development of countries in transition]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2003.

Krush, P. V., Kavtysh, O. P., and Hrechko, A. V. *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of economy of Ukraine]. Kyiv, 2008.

Lekh, H. A., Ilchysyn, M. M., and Turkalo, O. Ya. "Svitoviy dosvid rozvytku pidpriemstv maloho biznesu" [World experience of small businesses]. *Naukoviy visnyk NLTU Ukrainy*, no. 21.15. (2011): 224-229.

Lytyvnenko, V. M. *Malyi biznes u svitovii ekonomitsi* [Small business in the global economy]. K.; Nizhyn: Aspekt-Polihraf, 2004.

Melnyk, A. F. *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky perekhidnoho periodu (svitoviy dosvid i problemy Ukrainy)* [State Regulation of Economy in Transition (world experience and challenges Ukraine)]. Ternopil: Zbruch, 1995.

Samoylova, I. A. "Osobennosti stanovleniia i razvitiia predprinimatelstva v usloviakh transformatsionnoy ekonomiki" [Features of formation and development of entrepreneurship in the context of transformational economy]. *dis. ... kand. ekon. nauk: 08.01.01*, 2001.

Saniakhmetova, N. A. *Regulirovanie predprinimatel'skoy deiatel'nosti v Ukraine: organizatsionno-pravovyye aspekty* [Regulation of business activity in Ukraine: organizational and legal aspects]. Odessa, 1998.

Syzonenko, V. O. *Suchasne pidpriemnytstvo* [Modern business]. Kyiv: Znannia-Pris, 2007.

Shlafman, N. L. *Mekhanizmy rehuliuвання rozvytku pidpriemnytskoho sektoru* [Mechanisms of regulation of the business sector]. Kherson: KhNTU, 2010.

Tkachenko, T. P., and Krush, P. V. *Rozvytok pidpriemnytstva ta formuvannya serednyoho klasu* [Business development and formation of the middle class]. Kyiv, 2009.

Varnalii, Z. S. *Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky* [Small business : basic theory and practice]. Kyiv: Znannia; KOO, 2001.

Varnalii, Z. S., Volianska, H. M., and Kampo, V. M. *Polityko-pravove rehuliuвання pidpriemnytstva v Ukraini: teoriia i praktyka* [Political and legal regulation of business in Ukraine : Theory and Practice]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005.

Varnalii, Z. S., and Kuznetsova, I. S. *Derzhavna rehuliatorna polityka u sferi maloho pidpriemnytstva* [Of regulatory policy in small business]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya, 2002.

Zhalilo, Ya. A. *Rehuliuвання rynkovoi ekonomiky: suchasnyi dosvid rozvynenykh krain* [Regulation of the market economy : current experience of developed countries]. Kyiv: NISD, 1996.

Zakharchenko, V. I., Borisov, O. H., and Ivanysheva, A. V. *Zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky dlia suchasnoi Ukrainy* [Foreign and domestic experience of state regulation of the economy for the modern Ukraine]. Odesa: Nihotsiant, 2005.

Zharaia, S. B. *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti na rehionalnomu rivni: shliakhy rozvytku v Ukraini ta ievropeiska praktyka* [Mechanisms of regulation of business activities at the regional level: the path of development in Ukraine and European practice]. Kyiv, 2011.